

ÂŞIK VEYSEL'İN OKUDUĞU BİR KERBELÂ MERSİYESİ

The Kербela Dirge Read by Aşık Veysel

Dr. Bünyamin ÇAĞLAYAN

Emekli Öğretim Üyesi, bunyamin@cmail.com, Ankara/Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1007-0649>

ÖZET

Kerbelâ Mersiyesi Hz. Hüseyin'in trajik bir şekilde şehit edilmesini ve bu elim hadiseye duyulan derin üzüntüyü anlatan şiirlerdir. Bunlardan bazıları ezgiyle okunagelmıştır ve hâlâ okunmaktadır. Âşık Veysel de ezgiyle Kerbelâ Mersiyesi okuyanlardan biridir. Edib Harâbî'nin yazdığı Kerbelâ Mersiyesini alarak sazıyla çalıp söylemiş ve bunun ses kaydı yapılmıştır. Yazılı kaynaktaki şiir ile okunan şiir arasında farklar vardır. Bu çalışmada Âşık Veysel'in okuduğu şiirin orijinalinden farkları incelenmiştir. Şiirde meydana gelen değişikliğin sebep ve sonuçları da ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kerbelâ Mersiyesi, Âşık Veysel, Edib Harâbî

ABSTRACT

Kerbelâ Dirges are poems about the tragically martyrdom of Hüseyin and the deep sorrow for this sad event. Some of these have been read with melody and are still being read. Aşık Veysel is one of those who read Kerbelâ Mersiye with melody. He took the Kerbelâ Mersiye written by Edib Harâbî and played it with his instrument and his voice was recorded. There are differences between the poem in the written source and the poem read. In this study, the differences of the poem read by Âşık Veysel from the original were examined. The causes and consequences of the change in poetry are also discussed.

Keywords: Kerbelâ Mersiyesi, Âşık Veysel, Edib Harâbî

1. ÂŞIKLIK GELENEĞİ VE ÂŞIK VEYSEL

Geleneğe göre âşıklar çırak olarak yanında buldukları ustalarından aldıkları eğitim ile yetişirler. Çıraklık döneminde ustalarından sanatlarının inceliklerini öğrenmek için etraftan hiç ayrılmamaya, her sözünü ve her davranışını izleyip örnek almaya gayret ederler. Bu dönemde âşıklar usta malı denilen genellikle kendi ustalarının okuduğu eserleri çalıp söyleyerek ilerleme kaydederler. Ustaları çalıp söyleyecek kıvama geldiklerine kanat getirip izin verdikten sonra bir âşık olarak kendi eserlerini icra etmeye başlarlar. Artık kendi eserleri ile birlikte kendi ustası ve başka âşıkların eserlerini de çalıp söyler böylece bir kültür mirası olarak onları yeni nesillere aktarırlar. Âşıkların genel yetişme tarzı böyle olmakla beraber her âşığın kendine has bunlardan biraz farklı durumları olabilir.

Âşıklık geleneğinde geçmişten günümüze kadar yapılan uygulamalar açısından Âşık Veysel'in yetişmesi gelenekten biraz farklı olmuştur. Veysel'in saz çalma, mahlas alma, usta-çırak ilişkisi ve tarih bildirme konularında kısmen âşıklık geleneğine uymasına karşılık; onun rüyada pir elinden bade içmediği, lebdeğmez, muamma, atışma ve soru cevap şeklinde "dedim-dedi" tarzı şiir söyleme özelliklerine sahip olmadığı görülmektedir (Şimşek,2016:117).

Âşık Veysel çoğu âşıktan farklı olarak geleneğin önemli unsurlarından olan usta-çırak ilişkilerinde yaşanan bir ustanın yanında dolaşarak ondan bir takım unsurları öğrenme durumu (Yakıcı,2012:102) yaşamamıştır. Buna rağmen Veysel kendini geleneksel halk şiiri sanatçısı (âşık) olarak dile getirmiş ve içinde yaşadığı toplum tarafından da böyle kabul görmüştür (Yakıcı,2012:103).

Bir âşığın yetişmesinde usta âşığın önemi büyüktür. Çırak veya âşıklığa yeni başlayan kişi, belli bir süre, üstad kabul edilen âşığın yanında kalıp, ondan edep, erkan ve âşıklık sanatıyla ilgili bilgileri öğrenir (Şimşek,2016:123). Veysel'in geleneğe uygun biçimde yanından hiç ayrılmadığı bir ustası olmamıştır. Zaman zaman yanlarına gittiği iki isim ustaları olarak kabul edilebilir. Bunlar, Molla Hüseyin ve Camşıhlı Ali Ağa'dır. Camşıhlı Ali Ağa, saz dersinin yanında, ona bazı parçaları da ezberletir. Bunların dışında, Pir

Sultan, Hüseyin, Kul Sabri, Veyseli, Kemter Veli ve Sıtkı gibi şairler Veysel'i etkilemiş ve bunların şiirlerini usta malı olarak söylemiştir (Alptekin 2004: 40).

Âşık Veysel'in bir âşık olarak kendini geniş bir kesime tanıtmaması, Sivas Millî Eğitim Müdürü Ahmet Kutsi Tecer tarafından 5-7 Kasım 1931 tarihleri arasında düzenlenen I. Sivas Halk Şairleri Bayramı sayesinde olur. Burada tanınmasıyla Veysel yurdun her tarafını serbestçe dolaşma ve sanatını icra etme imkanı elde eder. Bu kolaylık, bilgisini artırmasına, kendi eserlerini vermesine ve daha çok tanınmasına yardımcı olur.

Saz çalmaya başladığı ilk yıllarda usta malı alıp satan Veysel daha sonra kendi şiirlerini söylemeye başlar. Bu tarihten sonra da kendi eserleriyle beraber usta malı türkülerini çalıp söylemeye devam etmiştir. Kendine has tarzı ile manilerden oyun havası ve ağıt formuna dönüştürdüğü türkü örnekleri yanında daha öncekilere ek olarak Karacaoğlan, Sefil Ali, Dertli ve Köroğlu gibi ozanların güzelleme ve koçaklama türündeki şiirlerini saziyle çalıp söyler (Yakıcı, 2012:108-109).

Veysel'in usta malı olarak okuduğu eserler arasında bir Kerbelâ Mersiyesi de bulunur. Edib Harâbî divanında yer alan bu mersiye sözlü geleneğe aktarılmıştır. Bu çalışmamızda yazılı bir kaynaktan yer alan mersiye aktarma sonucunda nasıl bir değişikliğe uğradığı, bu değişikliğin sebep ve sonuçları incelenecektir.

2. KERBELÂ OLAYI VE KERBELÂ MERSİYELERİ

Arap, Türk ve Fars edebiyatlarında Kerbelâ Mersiyesi'nin söylenmesi 10 Muharrem Hicrî 61 yılında Hz. Muhammed(S.A.V.)'in kızı Haz.Fatma ile Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesine duyulan acıyı ifade etmek arzusunun kaynaklarıdır. Mersiyelelerde ayrıntıları verilmeye çalışılan, İslam dünyasında yüzyıllardır yankılanan büyük bir acıya sebep olan Kerbelâ Hadisesi kısaca şöyle gelişir:

Hileli bir şekilde halife olan Muaviye, halifelik için kendisinden sonra aile fertleri tarafından babadan oğula geçmek suretiyle yürütülmesi için oğlu Yezid'e biat edilmesini ister. Hz. Hüseyin biat etmez fakat siyasi bir rekabet için de girmek istemez.

Yezid'in halife olarak tayin edilmesine karşı olan Kûfe halkı Hz. Hüseyin'e mektup yazarak kendisini şehre davet ederler ve halife olarak tanımak istediklerini belirtirler.

Israrlı davetler üzerine ailesi ve taraftarları ile Kûfe'ye gitmeye karar veren Hz. Hüseyin yola çıkar. Yolculuğu sırasında Kûfe valisinin baskıları ile kendisini davet edenlerin sözlerinden döndüklerini öğrenir. Bunun üzerine yola devam edeceğini bildirerek isteyenlerin geri dönebileceğini söyler. Kalanlar ve aile fertleriyle beraber 70 kişiyle Kerbelâ'ya kadar gelir. Kendilerine karşı bin kişilik bir kuvvetle karşı konulacağını ve müslüman kanı akmasının göze alındığını görünce geri dönmek ister fakat engellenir.

Hz. Hüseyin'in yirmi üç süvari ve kırk piyadeden oluşan (Fığlalı, http) kuvvetine karşılık bin kişilik orantısız bir güç arasındaki mücadele acımasız davranışlara sahne oldu. Hz. Hüseyin ve yanındakilerinin ve hatta çocukların yakındaki Fırat nehrinden su içmelerine mani olundu. Hayatta kalabilen çok az taraftarı ile sıcak ve susuzluğa rağmen çarpışmaya devam eden Hz. Hüseyin her taraftan kuşatılır ve Sinân b. Enes en-Nehâî tarafından şehit edilerek başı vücudundan ayrılır. Çadırları yağmalanır ve hasta yatağındaki küçük oğlu Ali Zeynelabidin de öldürülmek istenir. Hz. Hüseyin'in kesik başı ve esirler Şam'a gönderilir. Burada Ehl-i Beyt'e karşı hiç reva olmayan davranışlara maruz kalırlar. Daha sonra Medine'ye gönderilirler.

İslam tarihinde Kerbelâ Vakası olarak adlandırılan bu hadise herkesi derin bir üzüntüye garkeder. Elim hadisenin yaşanmasını takiben Arap edebiyatı ve daha sonra Türk ve Fars edebiyatlarında olayı anlatan, üzüntü ve acıları dile getiren eserler yazılmıştır. 10 Muharrem yıldönümü olarak anılması acının her yıl tazelenerek artmasına ve konuyla ilgili eserlere de yenilerinin katılmasına vesile olur.

Kerbelâ Olayı, edebiyatın dışında mimarlık, resim, minyatür, tiyatro ve müzik sanatlarının da konusu olarak ele alınıp bu yolda eserler verilmiştir. 10 Muharrem dolayısıyla düzenlenen taziye, matem veya şebeklerde acı yad edilir. Zaman içinde Kerbelâ Olayından kaynaklanan su orucu tutmak, aşura yapmak gibi çeşitli ritüeller de ortaya çıkmıştır.

Makel-i Hüseyin türünde, çoğu bu adla anılan müstakil eserler ve başta divanlar olmak üzere başka eserler içinde yer alan Kerbelâ mersiyesi Hz. Hüseyin'in şehit oluşundan dolayı hissedilen acı ve üzüntüleri okuyan ve dinleyenlere de yaşatırlar. Kerbelâ Mersiyesi, mersiye hânlar tarafından taziye törenlerinde, tekke ve camilerde okunduğu gibi sebilciler ve goygoycular tarafından da makamla okunmuştur.

3. İKİ ŞİİRİN KARŞILAŞTIRILMASI

Türk edebiyatında çok sayıda bulunan Kербela Mersiyelerinin bir örneği de Edib Harâbî(1863-1916) tarafından yazılmıştır. Aruzun Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/ fâ i lün kalıbı kullanılan şiirin nazım şekli tercii benddir. Veysel'in sazıyla çalıp okuduğu bu mersiye Edib Harâbî'nin Divanı'nda dokuz bend olarak şu şekilde yer alır.

Mersiye

Etmeyip şâh-ı Peyamberden hayâ Hak'dan hazer
Kûfiyân-ı bî-vefâlar nakz-ı ahd etmiş meğer
Kurretü'l-ayn-ı Rasûlü eylemişler derbeder
Var ise gel hâtır-ı şâh-ı Rasûlü'llah eger
Ey sabâ var Kerbelâ deştinden eyle bir güzer
Ver bize lütf et Hüseyin ibn-i Ali'den bir haber

Teşnegâna kıl nazar bir katre su bulmuş mudur
Gülsitân-ı Ahmed-i Muhtâr gör solmuş mudur
Kerbelâ toprağı hep al kan ile dolmuş mudur
Ol Hüseyin-i Kerbelâyı bak şehîd olmuş mudur
Ey sabâ var Kerbelâ deştinden eyle bir güzer
Ver bize lütf et Hüseyin ibn-i Ali'den bir haber

Kırdılar mı gülbün-i şâh-ı nebînin dalmı
Kestiler mi ol Aliyyü'l-Murtazânın balını
Hiç soran var mı garîbânın aceb ahvâlini
Eyle tahkik hânedân-ı ehl-i beytin hâlini
Ey sabâ var Kerbelâ deştinden eyle bir güzer
Ver bize lütf et Hüseyin ibn-i Ali'den bir haber

Gel yetimler hâline rahm et Hudânın aşkına
Sâdiku' l-va'dü'l-emîn ol Mustafânın aşkına
Fâtih-i Hayber Aliyye'l-Murtazânın aşkına
Kâffe-i ervâh-ı pâk-i enbiyânın aşkına
Ey şabâ var Kerbelâ deştinden eyle bir güzer
Ver bize lütf et Hüseyin ibn-i Ali'den bir haber

Hazret-i Abbâs şehîd olmuş mu eyle cüst ü cü
Kavm-i Süfyân ordu-gâh-ı Şâha etmiş mi gulû
Zabtına almış mıdır nehr-i Fûratı ol adû
Verdiler mi bak yetîmâna aceb bir katre su
Ey sabâ var Kerbelâ deştinden eyle bir güzer
Ver bize lütf et Hüseyin ibn-i Ali'den bir haber

Zulm ile seddoldu mu râh-ı şehîd-i Kerbelâ
Çıkdı mı eflâke dek âh-ı şehîd-i Kerbelâ
Bak zevâle erdî mi mâh-ı şehîd-i Kerbelâ
Hûn ile âlüde mi Şâh-ı şehîd-i Kerbelâ
Ey sabâ var Kerbelâ deştinden eyle bir güzer
Ver bize lütf et Hüseyin ibn-i Ali'den bir haber

Ma'sumân u mazlûmân hep anda kurbân oldu mu
Dâmen-i pâk-i Sekîne Zeyneb al kan oldu mu
Kâsım u Leylâ Züleyhâ hep perişân oldu mu
Ehl-i beyte bak esîr-i âl-i Mervân oldu mu
Ey sabâ var Kerbelâ deştinden eyle bir güzer
Ver bize lütf et Hüseyin ibn-i Ali'den bir haber

Bir haber yok mu Harâbî Şâhdan hayretteyiz
 Ağlayıp şâm u seher âh dūzah-ı firkatteyiz
 Hâtır-ı nâ-şâd pūr-hūzn ü keder uzletteyiz
 Pek harâbız mâtem-i cân-sûz ile mihnetteyiz
 Ey sabâ var Kerbelâ deştinden eyle bir güzêr
 Ver bize lütf et Hüseyn ibn-i Ali'den bir haber. (Çağlayan,1997:366-368)

Tamamı dokuz bend olan tercii bend şeklindeki mersiye Kemal Üçüncü tarafından hazırlanan doktora tezinde (Üçüncü,2002), 366 ve 367 numaralar ile iki ayrı şiir olarak gösterilir. Birinci şiirde mahlas bulunmaması, tekrarlanan vasıta beyti ve peşpeşe yer almaları aslında tek bir şiir olduğunu gösterir. Âşık Veysel şiirin bazı bendlerini almış ve bazı kelimeleri değiştirerek ya da eklemeler yaparak sazıyla okumuştur. Türkü formunda 1957 yılı Eylül ayında Sivrialan Köyü'nde kendi sesi ve sazı ile yapılan kaydın çözümlenmesine göre şiir şu şekildedir:

Medet Yâ Rab Meded Ey

	Etmeyip Haktan haya Şâh-ı Peygamber'den sermiser Kûfiyân-ı bî-vefâlar nısfı ahd etmiş meğer
Aman Yâ Rab	Kurreti'l-aynı Resûlü eylediler derbeder
Ah aman	Var ise ger hatırım Şâh-ı Resûlullah meğer Ey sebâ var gel berâ rahîmden eyle bir güzâr Ver bize lütfet Hüseyn ibn-i Ali'den bir haber
Âh Aman Yâ Rab	Kırdılar mı ol Muhammed Mıstafâ'nın dalını Kestiler mi şâh Aliye'l-Murtazânın evlâdını Hiç soran var mı yetîmânın tedebbirel hâlini
Âh aman	Eyle tahkik Hânedân-ı Mıstafâ'nın hâlini Ey sabâ var Kerbelâ rahinden eyle bir güzâr Ver bize lütfet Hüseyn ibn-i Ali'den bir haber
Yâ Rab	Hazret-i Abbas şehid oldu mu eyle cüst ü cû Kavm-i Süfyân haymagâh-i şâha etti mi gulû Zaptına almış mıdır Bahr-i Fırat'ı ol adû
Âh aman	Verdiler mi vakit imana acep bir katre su Ey sabâ var Kerbelâ rahinden eyle bir güzâr Ver bize lütfet Hüseyn ibn-i Ali'den bir haber

<https://www.youtube.com/watch?v=fBk0B9-uA48>,(Erişim tarihi 02.03.2020)

Ozanlar, ezberlemiş oldukları edebî ürünleri çeşitli sebeplerle veya farklı düşüncelerle değiştirebilirler.(Özçelik,2017:103) Böyle bir durumu Âşık Veysel'in okuduğu Kerbelâ Mersiyesi'nde de görmekteyiz. Şiir dokuz bend iken,¹ birinci, üçüncü ve beşinci bendleri alınarak üç bendlik bir türkü formuna çevrilmiştir.

Edebiyat tarihindeki gelişmelere baktığımızda eski dönemlerde meydana getirilen eserlerin kulaktan kulağa aktarılması şeklindeki yolculuğu sırasında bazılarının kaybolması, bazılarının kısalarak veya eklemeler yapılarak günümüze ulaşabildikleri gerçeği ile karşılaşırız. Sözlü iken yazıya geçirilen ya da baştan beri yazılı olan eserlerin istinsah edilmesinde bile -derecesi fazla olmasa da- benzer bir durum söz konusu olabilmektedir. Müstensih hatası veya eser üzerinde yapılan tasarruflardan kaynaklanan değişiklikler tenkidli yayım/edisyon kritik çalışması yapılarak orijinal şekline döndürülmeye çalışılır.

Âşık Veysel'in icra ettiği Kerbelâ Mersiyesi'nde yazılı bir metin sözlü geleneğe aktarılmış ve kulaktan kulağa günümüze gelmiştir. Sözlü ve yazılı gelenek aynı zaman diliminde yaşayabilmekte hatta zaman zaman ikisi birbirini destekleyebilmektedir(Dağtaşoğlu,2015:172). Konumuz olan Kerbela mersiyesi hem yazılı kaynakta hem de sözlü gelenekte varlığını devam ettiren bir örnek olmuştur. Sözlü kültür aktarıcıları

toplumsal değerleri sözel iletişimle aktaran ve yazıyı tanımış olsa dahi sözlü kültürün belli özelliklerini hala taşıma özelliği gösterirler (Dağtaşoğlu,2015:173;Walter,2007:23-24).

Kerbelâ mersiyesinin asıl metni yazılı olarak var olduğu için yapılan değişiklikleri tesbit etmek çok kolaydır. Ancak değişikliği kimin yaptığını tesbit imkanı bulunmamaktadır. Çünkü bu mersiyei Veysel'in kimden aldığını ve hangi kaynaktan kendisine kadar intikal ettiğini bilemiyoruz. Niçin böyle bir tasarruf yapıldığı konusunda ise bazı tesbitler yapabiliriz.

Âşık Veysel'in okuduğu Kerbelâ Mersiyesi ile asıl şiir karşılaştırıldığı zaman ilk olarak bir kısaltmanın yapıldığı görülür. Toplamı 54 beyit olan uzun bir şiiri ezberlenmesinin zorluğu yanında, makamla okunduğunda çok zaman alacak olması, dinleyicilerin yorulmasına ve dikkatlerinin dağılmasına yol açabilir. Bu yüzden şiirin 18 beyit tutan üç bendi okunarak bir kısaltma yapılmıştır. Mevlid metninin bazı bölümlerinin seçilerek makamla okunması gibi türkü haline getirilen veya başka formlarda bestelenen bir çok şiirde de kısaltma yapıldığına şahit olmaktayız. Szla icra edilen veya ezgiyle okunan metinlerde orijinal metinlerin mahlas bulunan kısımlarının alınmaması eser sahibinin kim olduğu konusunda tereddütlere ve karışıklığa yol açar. Şairin kim olduğunu anlamak için bir araştırma yapmaya ihtiyaç duyulur. Âşık Veysel'in okuduğu Kerbelâ Mersiyesinde Edib Harâbî'nin mahlası bulunan son bend alınmadığı için eserin kime ait olduğu kolayca anlaşılmaz. Hatta sözlerin de Âşık Veysel'e ait olduğu kanaati oluşabilir.

Yazılı kültürde metinler, üzerine yazı yazılan kağıt, taş, deri ve benzeri gibi uzun süre korunabilen nesnelere kayıt altına alınırken sözlü kültürde kayıt yeri insan hâfızasıdır. Hâfıza, hatırlanması gereken şeyleri sık sık çarpıtarak ve bazan da eski verilere dayanarak yeniden yaratmak (Dağtaşoğlu,2015:176,Pertev Naili Boratav) suretiyle de değişiklikler yapabilir. "Hâfıza-i beşer nisyan ile malüldür." sözüyle anlatıldığı gibi başta unutkanlık, yanlış algılama veya duyma gibi çeşitli sebepler sözlü kültürde metinlerin yazılı metinlere göre daha çok değişikliğe uğramasına yol açar. Âşık Veysel'in sözlü geleneğin bir temsilcisi olduğu hesaba katıldığında yapılan değişikliği fazla yadırgamamak gerekir.

Kerbelâ Mersiyesindeki değişiklik yalnız kısaltma ile sınırlı değildir. Şiirin asıl yapısını bozmayacak şekilde bazı mısra başlarına eklemeler de yapılmıştır. Şiirin başlangıcında "Meded yâ Rab meded ey" ünlemi söylenmektedir. Mersiyelerde şairlerin sık tekrarladıkları kelimelerden biri olan ve yeis, azap, hüzn ve ıstırap gibi kalbî hallere delâlet eden âh ünlemi(İsen, 1994:28) Veysel tarafından "âh aman" ve "âh aman yâ Rab" kelime grupları olarak eklenir. Mısra başına eklenen diğer bir ünlem grubu da "Aman yâ Rab"dır. Mısra başına eklenen ünlem grupları tekrarlanarak dinleyicilerin duygu yoğunluğunu artırmak istendiği gibi söylenecekleri hatırlamak için zaman kazanmaya çalışıldığı da düşünülebilir.

Ünlem grubu cümlelerin kuruluşuna katılmaz, daha çok seslenme sözleriyle kullanılır. Cümlelerin herhangi bir yerinde olabilen(Aktan,2016:56) ünlem grubu ölçülü yazılmış şiirlerde eklenmişse hemen farkedilebilir.

Âşık Veysel'in okuduğu Kerbelâ Mersiyesinde önemli olan bir tasarruf kelime sırasının değiştirilmesi ve kelimelerin yerine farklı kelimelerin getirilmesidir. Mısralardaki kelimelerin yer değiştirmesi veya farklı kelimelerin kullanılması en başta vezni bozar ve şiiri orijinal yapısından uzaklaştırır. Her iki şekilde değişiklik yapılan mısraları ve altında orijinal şeklini yazarak meydana gelen farklılığı gösterebiliriz. Altı çizili kelime veya kelime grupları ile ses değişikliğine uğrayan, yerleri değiştirilen, eklenen veya başka bir kelime yerine kullanılanları işaretlemeye çalıştık. Koyu harfli kısım orijinal metindir.

Medet Yâ Rab Meded Ey

Etmeyip Haktan hayâ Şâh-ı Peygamberden sermiser

Etmeyip şâh-ı Peygamberden hayâ Hakdan hazer

Kûfiyân-ı bî-vefâlar nisfi ahd etmiş meğer

Kûfiyân-ı bî-vefâlar nakz-ı ahd etmiş meğer

Kurreti'l-ayn-ı Resûlü eylediler derbeder

Kurretü'l-ayn-ı Rasûlü eylemişler derbeder

Var ise ger hâtırım Şâh-ı Resûlullah meğer

Var ise gel hâtır-ı şâh-ı Rasûlullah eger

Ey sebâ var gel berâ rahîmden eyle bir güzâr

Ey sabâ var Kerbelâ deştinden eyle bir güzer

Ver bize lütfet Hüseyin ibn-i Ali'den bir haber

Ver bize lütfet Hüseyin ibn-i Ali'den bir haber

Aman Yâ Rab

Âh aman

Âh Aman Yâ Rab

Kırdılar mı ol Muhammed Mıstafâ'nın dalını
Kırdılar mı gülbün-i şâh-ı nebînin dalını
 Kestiler mi şâh Aliye'l-Murtazânın evlâdını
Kestiler mi ol Aliyyü'l-Murtazânın balını
 Hiç soran var mı yetîmânın tedebbbirel hâlini
Hiç soran var mı garîbânın aceb ahvâlini

Âh aman

Eyle tahkîk hânedân-ı Mıstafâ'nın hâlini
Eyle tahkîk hânedân-ı Ehl-i beytin hâlini
 Ey sabâ var gel berâ rahîmden eyle bir güzâr
Ey sabâ var Kerbelâ deştinden eyle bir güzâr
 Ver bize lütfet Hüseyin ibn-i Aliden bir haber
Ver bize lütf et Hüseyin ibn-i Aliden bir haber

Yâ Rab

Hazret-i Abbas şehid oldu mu eyle cüst ü cû
Hazret-i Abbâs şehid olmuş mu eyle cüst ü cû
 Kavm-i Süfyân haymagâh-i şâha etti mi gulû
Kavm-i Süfyân ordu-gâh-ı Şâha etmiş mi gulû
 Zaptına almış mıdır bahr-i Fırat'ı ol adû
Zaptına almış mıdır nehr-i Fıratı ol adû

Âh aman

Verdiler mi vakit imana acep bir katre su
Verdiler mi bak yetîmâna aceb bir katre su
 Ey sabâ var gel berâ rahîmden eyle bir güzâr
Ey sabâ var Kerbelâ deştinden eyle bir güzâr
 Ver bize lütfet Hüseyin ibn-i Ali'den bir haber
Ver bize lütf et Hüseyin ibn-i Aliden bir haber

Edib Harabî'nin 1853-1916, Âşık Veysel'in 1894-1973 yılları arasında yaşadıklarına bakılırsa bu kadar sürede şiirin böyle bir değişikliğe uğramasının sebebi olarak, yazılı kaynaktan sözlü geleneğe aktarıldıktan sonra Âşık Veysel'e gelinceye kadar birkaç farklı kişi tarafından diğerine nakledilmesi olduğunu düşünebiliriz. Kerbelâ Mersiyesi'ni nakledenlerin şiir üzerinde tasarrufla bulunmaları, bazı kelimeleri yanlış anlamaları veya hafızalarının kendilerini yanılttıkları da hesaba katılabilir.

4. SONUÇ

Hicrî 61 yılında 10 Muharrem günü Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesi İslam dünyasını yasa boğmuş ve bu elîm hadise Maktel-i Hüseyin veya Kerbelâ Mersiyesi yazılarak dile getirilmiştir. Her yıl 10 Muharrem'in anılması için düzenlenen törenler bu konuda yeni eserler yazılmasına ve bazılarının tekke, cami veya açık alanlarda ezgi ile okunmasına vesile olur.

Edib Harabî de Kerbelâ Mersiyesi yazan şairlerdendir. Divanındaki şiiri sözlü geleneğe aktararak Âşık Veysel tarafından saz eşliğinde okunmuştur. 1957 yılında ses kaydı yapılan Kerbelâ Mersiyesi ile yazılı kaynaktaki bulunan şiirin bir karşılaştırmasını yaptığımız zaman farklar olduğu görülür. Bu farkların oluşması, âşıklık geleneğine göre bir âşığın yetişme şekli usta malı türküler okumasından dolayı olabilir. Âşıklık geleneğinde türkülerin kulaktan kulağa aktarılması bir metinde yapılan değişikliğin kim tarafından yapıldığını tesbit etmeyi zorlaştırmaktadır.

Âşık Veysel diğer âşıklardan biraz farklı bir şekilde eğitim alarak yetişmiştir. Tek bir ustası yoktur ve kendi eserlerini çalıp söylemeye başladıktan sonra da usta malı sayılan eserler okumuştur. Bu durumda sözlü gelenekte var olan bir eserin değişikliğe uğraması durumu Âşık Veysel'in okuduğu usta malı türküler için de geçerlidir.

Sözlü gelenekte eserlerin kayıt yeri insan hafızasıdır. Unutmak ve hatırlananlara yeni bir şekil vermek insan yaratılışında vardır. Bu durum yazılı eserlerin istinsah edilmesinde bile ortaya çıkan farklılıkların sözlü gelenekte daha fazla olmasına yol açar. Âşık Veysel tarafından icra edilen Kerbelâ Mersiyesinde de farklar oluşmuştur. Divandaki şiir ile karşılaştırıldığında şu tesbitler yapılabilir:

Aslı dokuz bend olan şiirin üç bendi alınarak bir kısaltma yapılmıştır. Uzun bir şiirin müzik eseri olarak icrası, hem dinleyenler hem sanatçı bakımından zorluk meydana getirdiği ve bu tür başka örnekler bulunduğu için yapılan kısaltma makul karşılanabilir. Fakat Âşık Veysel'in okuduğu Kerbelâ Mersiyesinde mahlasın yer aldığı son bendin alınmamış olması, şiirin kime ait olduğu konusunda tereddütlere, hatta şiirin tamamına ulaşma imkanı olmayanlar tarafından yanılığa sebep olur.

Şiirin baş tarafına ve bazı mısraların başına ünlem grupları eklenmiştir. Cümle dışı unsur olan ünlem eklenmesi şiirin orjinalliğini bozmadığı ve eklemeye olduğu kolayca anlaşılabilir.

Bazı kelimelerde mahalli söyleyişe veya halk diline uygun ses değişiklikleri vardır. Bunlar da şiirin genel durumunu büyük ölçüde bozan tasarruflar değildir.

Bazı kelimelerin yerleri değiştirilmiştir. Bu durum aruzla yazılmış olan şiirin ölçüsünün bozulmasına yol açar.

Kelime değişiklikleri de yapılmıştır. Bu durum hem ölçünün bozulmasına hem de mananın farklılaşmasına sebep olur.

Âşık Veysel tarafından sazla çalınmış söylenen Edib Harâbî'nin Kerbelâ Mersiyesi örneği, usta malı türkülerinde daha dikkatli davranılması gerektiğini ortaya çıkarmış olur.

KAYNAKLAR

Aktan,B. (2016),Türkiye Türkçesinin Sözdizimi,Konya

Alptekin, A.B. (2004). Âşık Veysel Türküz Türkü Çağırırız, Ankara

Çağlayan,B.(1997).Kerbela Mersiyesi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi

Dağtaşoğlu,A.E.(2015).Sözlü Kültür ve Âşık Veysel,Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık, cilt 17,sayı 2,s.171-194

Fırlı, https://islamansiklopedisi.org.tr/huseyin (Erişim Tarihi:03.03.2020)

https://www.youtube.com/watch?v=fBk0B9-uA48 (Erişim Tarihi:02.03,2020)

İsen, M. (1994) Acıyı Bal Eylemek, Ankara:28

Kara,R.&Tören,A.(2011). Âşık Veysel'in Şiirlerinde Eğitim, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum,2011, s.127-144

Özçelik, S.(2017).Sözlü Edebiyat Ürünü Yazmaların Edisyon Kritik Yöntemi İle Okunması: Dede Korkut Örneği, Belleten,65-1

Şimşek, E.(2016). Aşık Veysel'in Âşıklık Geleneği İçerisindeki Yeri Üzerine Bir Değerlendirme, Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi (S.9) S. 117-126

Üçüncü,K.(2002). Edib Harabi Divanı (inceleme-metin), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi

Yakıcı, A.(2012). Geleneksel Şiirden Türkiye Dönüşümünün Yaratıcı Ve Aktarıcısı Olarak Âşık Veysel'in Kültürel Mirasa Katkısı, Millî Folklor, , Yıl 24, Sayı 93